

цілісності держави в межах міжнародно-визнаних кордонів. Зовнішня політика України орієнтована на дальшу консолідацію зусиль держав – партнерів, передусім членів НАТО та Європейського Союзу, з метою припинення агресії Російської Федерації проти України, зокрема в інформаційній сфері. Особлива увага приділяється завданню щодо забезпечення дальшої підтримки світовою спільнотою політики невизнання анексії Автономної Республіки Крим та необхідності посилення міжнародного моніторингу ситуації у сфері захисту прав людини на окупованому півострові. Послідовно доводиться думка проте що наша протидія російській інвазії є боротьбою на нашу та їхню свободу.

Таким чином, Україна розвиватиме практичну співпрацю з НАТО з метою максимального залучення підтримки Альянсу. Саме євроатлантична інтеграція, шляхом взяття на себе відповідних міжнародних зобов'язань надає Україні шанс позбавитися, чи принаймні значно скоротити такі притаманні вітчизняному суспільству явища як корупція, непотизм, окомилування. Практика понад 25 років незалежності свідчить, що власними силами Україна приборкати їх не може.

УДК 327.5:111.32-0489.5

КОНЦЕПЦІЯ «HUMAN SECURITY» В БЕЗПЕКОВОМУ ДИСКУРСІ

І. Г. Лебідь

Проблема безпеки є однією з ключових в історії міжнародних відносин, із нею пов'язані численні питання світової політики. На різних етапах розвитку людського суспільства ця категорія ніколи не втрачала свого практичного значення, маючи не тільки різні форми прояву, але й різний зміст.

Дискусія щодо змістовного наповнення категорії «безпека» тривала упродовж всього ХХ ст., проте після завершення «холодної війни» уявлення про безпеку і засоби її гарантування істотно трансформуються. На зміну традиційному трактуванню безпеки у воєнному ключі приходять так звані «розширені» підхід, який передбачає включення у сферу дослідження низки екологічних, економічних, соціальних й інших аспектів.

На поч. 1990-х рр. популярною стала концепція «human security» (від англ. human – людина, особа, особистість), за якою фокус безпекового дискурсу переноситься з держави на людину. Підкреслимо, що «human security» не заміняє собою «state security», яка гарантує безпеку від традиційних загроз миру й стабільності. Різниця в тому, що всі питання, пов'язані з «human security», вирішуються по принципу взаємодії держави і людини та низки інших акторів, а не лише державою. Безпека людини не походить автоматично від безпеки держави, і «human security» є ефективним механізмом для розв'язання «нових» невоєнних загроз завдяки своєму гуманістичному й інтегративному підходу до безпеки.

За кордоном це питання розробляли С. Алкір, В. Дорн, М. Джімба, М. Корк, Т. Нетелі, Г. Оберлейтнер, Р. Парі, Т. Сузукі, О. Тейлор, С. Хаббард та інші. Відомі також прізвища російських дослідників Д. Балусєва, Д. Борисова, Н. Кора. На жаль, в Україні дискусія про безпеку в «людському» вимірі майже відсутня, і зазначена концепція не отримала належного висвітлення, за виключенням наукових розвідок М. Воротнюк. На наш погляд, це суттєва прогалина, адже в умовах військового конфлікту на Сході України й анексії Криму внесення проблем зі сфери «human security» до безпекового порядку денного є надзвичайно актуальним.

Безпековий дискурс в ключі «human security» значно ускладнюється відсутністю коректного перекладу дефініції на слов'янські мови, зокрема, і на українську мову зі збереженням змістовного наповнення концепції. Серед дослідників немає єдиної думки

щодо компонентів «human security», ефективності нормативного забезпечення сфери, практичної реалізації норм і принципів «human security» на локальному, регіональному та міжнародному рівні.

Варто наголосити, що ООН стала тим осередком, який просував ідею та концепцію «human security». Перші згадки про можливість осмислення безпеки крізь призму безпеки людини можна знайти в матеріалах про співпрацю Канади та Норвегії під час миротворчих місій ООН в 1960-х рр. З 1990 р. почалася публікація Доповідей ООН із розвитку. У першій такій доповіді висловлювалася рекомендація про необхідність спрямовувати розвиток усіх країн світу передусім на людей, а не на захист державних кордонів. Виходячи з дефініції ООН, «human security» – це стан «захищеності від хронічних загроз, таких як голод, хвороби, репресії, а також від несподіваного та згубного порушення звичного способу життя». Саме таке визначення спонукало деяких дослідників вживати термін «гуманітарна безпека».

Доповідь ПРООН 1994 р. була повністю присвячена «human security». Вона конкретизує коло проблем, включених до цієї сфери: економічна безпека (гарантований мінімальний дохід); безпека для здоров'я (відносна свобода від заражень і хвороб); особиста безпека (свобода від фізичного насилля та загроз); продовольча безпека (фізична й економічна доступність продуктів харчування); екологічна безпека (доступність чистої води, повітря, ґрунту); безпека меншин (збереження культурного розмаїття); політична безпека (захист основних прав і свобод людини).

Зарубіжні дослідники Дж. Неф, Л. Рід, М. Тараньян пропонували розширити запропонований перелік, адже компоненти «human security» відповідають найбільш актуальним сучасним загрозам невоєнного характеру. На наш погляд, у зазначеному трактуванні максимально наближеним є переклад як «безпека людини», хоча коло проблем можна ще значно розширити, додавши тероризм, транскордонну злочинність, міграцію, асиметричні конфлікти тощо.

Інші науковці взагалі розглядають «human security» у двох контекстах: широкому («свобода від страху» - загроз, пов'язаних з насиллям) або вузькому («свобода від бідності й злиднів»). С. Томас, наприклад, вважає, що «human security» має охоплювати лише ті питання, які стосуються забезпечення базових потреб людини. За такого «вузького» підходу більш дотичним є термін «особистісна (індивідуальна) безпека», що використовується, наприклад, Д. Балусєвим.

Починаючи з 2012 р. «human security» існує в нарративі ООН у тісному зв'язку зі сталим розвитком, особливо в «Програмі сталого розвитку – 2030», що ще раз підкреслює багатоаспектність проблеми. Враховуючи такий широкий спектр проблем, деякі науковці пропонують пов'язати визначення з глобалізацією та вжити переклад «безпека людства». Українська дослідниця М. Воронюк, наприклад, оперує поняттям «людська безпека», акцентуючи увагу на тому, що у «human security» переноситься фокус у міжнародних відносинах від держави не лише на індивідумів, а й на окремі спільноти (людей і людство).

Концепція «human security» досить успішно знайшла своє втілення в зовнішньополітичних стратегіях розвинених країн світу і численних документах ЄС, АСЕАН, ООН та інших міжнародних організацій. Нерідко дефініція хоч і дається, переклад категорії відсутній не лише на слов'янські мови. Пояснити таку ситуацію можна тим, що сукупність проблем, які визначають наповнення «human security», постійно змінюється. Т. Оуен називає таку ситуацію «пороговим» розумінням безпеки: «human security» визначається не списком компонентів, а актуальними загрозами. Отже, ця варіативність й інтенсивність загроз, пріоритетність одних аспектів перед іншими і визначає порядок денний в цьому питанні, тому досить зручним є використання англійського автентичного терміну «human security».

У 2001–2003 рр. під егідою ООН працювала Комісія з людської безпеки, яка сприяє імплементації «human security» на регіональному та міжнародному рівні. З 2003 р. вона передала свої повноваження Консультативній групі з людської безпеки. Діє також

міжурядова Мережа з людської безпеки. Принципи, якими керуються зазначені інстанції, є незмінними. Безпекова політика, яка будується на засадах «human security», є людиноцентричною, залежною від конкретних ситуацій і контексту, але й такою, яка є багатовимірною й охоплює широке коло питань. «Human security» має бути, передусім, превентивного характеру та включати сукупність двох елементів – захисту й повноваження. Захист – це створення відповідних норм структур, інституцій, які гарантують «human security». Уповноваження передбачає залучення громадськості, моніторинг самими людьми ситуації, коли вони визначають безпеку та забезпечують її.

Отже, доволі широке висвітлення концепції «human security» в безпековому дискурсі свідчить про надзвичайну актуальність питання, особливо для України. Намагання дослідників дійти згоди стосовно компонентів і принципів концепції породило низку наукових шкіл і корисних практичних рекомендацій. Відбувся перенос акценту з держави на людину у питаннях безпеки. Не менш важливим є також те, що більшість корисних і ефективних практик, які впроваджується в безпекову сферу провідними державами світу, а особливо яскраво це видно на прикладі ЄС, Японії, Канади, Норвегії, Швеції, вже будуються на засадах «human security».

УДК 32 – 327(410)

«Оригінальність» моделі зовнішньої політики Тоні Блера

М. І. Прихненко

Британський історик Ентоні Селдон охарактеризував Тоні Блера як політика який перетворився із популіста в лідера «за переконаннями».

Наряду із Вінстоном Черчиллем і Маргарет Тетчер, Тоні Блером була зроблена спроба переосмислення не лише практичних, а й ідеологічних засад зовнішньої політики Сполученого Королівства відповідно до нових реалій системи міжнародних відносин, яка склалася після закінчення холодної війни. В основу ідеології блеризму було закладено наукові праці професора соціології Кембриджського університету Ентоні Селдона, які було викладено Тоні Блером в роботі «Третій шлях як нова політика у новому сторіччі». В узагальненому вигляді це був шлях до модернізованої соціал-демократії яка базувалася на принципах демократії, рівності, свободи, повазі до прав людини, інтернаціоналізмі тощо.

В доктрину міжнародного співробітництва, Тоні Блером було закладено ідею «третього шляху» як руху до справедливого, базованого на цінностях комунітаризму, суспільного устрою. В своїй основі етичний вимір ідеології блеризму включає: ідею глобальної взаємозалежності, концепцію безпеки особистості, верховенство прав людини, використання жорсткої сили як важеля для запобігання злочинів проти людства, нехтування принципами державного суверенітету і невтручання у внутрішні справи іншої держави у випадку коли масово порушуються права людини, інтервенціонізм.

Інкорпорувавши такі категорії як «мораль», «права людини», «інтервенціонізм», «концепція безпеки особистості» тощо у свою модель зовнішньої політики Тоні Блеру вдалося сформулювати якісно нову зовнішньополітичну концепцію держави. Не дивлячись на те, що нова концепція передбачає застосування військової сили, моралізм – є ключовою ідеєю ідеологічної основи блеризму. Він безпосередньо вплинув на формування концепції «ліберального інтервенціонізму», а також практично оформив ключові рішення урядів Тоні Блера (наприклад війна в Іраку, боротьба з міжнародним тероризмом тощо).

Наступний елемент «оригінальності» блеристської моделі зовнішньої політики представлено комплексом ідей щодо трансформації місця Великої Британії на